

**DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDEKİ BEY OĞULLARININ NİTELİKLERİ
VE İŞLEVLERİ**
**The Characteristics and Functions of The Sons of Tribe Leaders in Dede Korkut
Stories**

Yrd. Doç. Dr. Rezan KARAKAŞ
Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Bölümü
rezankarakas@hotmail.com

ÖZET

Dede Korkut hikâyeleri, Oğuzların düşmanlarıyla ve kendi aralarında yaptıkları mücadeleleri anlatır. Bu mücadelelerde 15/16 yaşlarındaki bey oğullarının önemli işlevleri vardır.

Dede Korkut hikâyelerinde adı geçen Oğuz beylerinin genellikle tek oğulları vardır. 12 Dede Korkut hikâyesinin neredeyse tamamında Oğuz beylerinin ilk gençlik yıllarına adım atmış bu tek oğullarının farklı bir macerasına tanık oluruz. Oğullar, 15/16 yaşlarına geldiklerinde, onlardan kahramanlık yapmaları beklenir. Bu kahramanlık, birçok hikâyede *tutsaklık motifi* çerçevesinde ortaya çıkar. Oğul, babayı ya da büyük erkek kardeşi tutsaklıktan kurtarır, babanın tutsak olmasını engeller ya da kendisi tutsak iken annesinin namusuna zarar gelmemesi için ölümü göze alır.

Hikâyelerde oğulun kahramanlık gösterdiği farklı durumlar da vardır: Ad alırken, sevdiği kızla evlenmek isterken, intikam alırken vb.

Bu çalışmada, Oğuz beylerinin tek oğullarının hikâyedeki nitelikleri ve işlevleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, tek oğul, kahramanlık, tutsaklık

ABSTRACT

Dede Korkut stories are about the disputes between Oghuz tribes and their enemies as well as the disputes among the tribe members. In these disputes, the sons of the tribe leaders, who are 15 or 16 years old, have important roles.

In the stories, the leaders of the Oghuz tribes generally have only one son. In 12 Dede Korkut stories, we can witness different adventures of these sons, who are in their teenage years. When they are 15 or 16, they are expected to show an indication of bravery. This bravery is described around the theme of captivity. The son saves his father or elder brother from captivity or faces death to save the honor of his mother when he is captivated.

In the stories, there are different situations in which the son acts bravely. When taking his name, or his bride or taking a revenge etc.

In this study, the characteristics and the roles of the only sons of Oghuz leaders in Dede Korkut stories are examined in detail.

Key words: Dede Korkut stories, single son, bravery, captivity

GİRİŞ

Türk sözlü edebiyatının “şaheseri” olan Dede Korkut, Türk toplumunun tarihi, edebiyatı, siyaset ve hukuk anlayışı gibi zengin kültür unsurlarıyla doludur. Türkçenin zengin söyleyiş güzelliklerini bünyesinde barındıran bu hikâyeler, “XII, XIII, XIV. asırlarda Anadolu’nun doğusunda; bütün bu asırlar boyunca, buraya gelip yerleşmiş, buralarda vatan tutmuş Oğuz Türkleri arasında yaşamış, işlenmiş ve yayılmış hikâyelerdir.” (Banarlı, 1987, s. 399).

“*Hikâyelerde Oğuz Türklerinin Gürcüler, Abazalar, Trabzon Rumları ile yaptıkları dış savaşlar anlatılır; yeni vatanda yerleşen Türk boylarının kendi iç çarpışmaları hikâye edilir.*” (Banarlı, 1987, s. 399). Bu hikâyelerin 15. asrın 2. yarısında yazıya geçirildiği ve kökeninin Oğuz destanına kadar uzandığı düşünülmektedir. “*Kitabın yazıldığı yer olarak da genellikle Akkoyunlular’ın hüküm sürdüğü saha, yani bugünkü Kars ve Erzurum dolaylarındaki yerler kabul edilmektedir.*” (İslam Ansiklopedisi, 1994, c. 9, s. 78).

Hikâyelerde aile kavramı oldukça önemlidir. Anne/baba-oğul, karı-koca arasında sevgi, saygı ve güvene dayalı bir birliktelik söz konusudur. Anlatılarda baba ile oğul arasında kutsal bir ilişki vardır. Hikâyelerde “baba adını yürüten kişi” olarak tasvir edilen oğul, babanın geleceği, hükümdarlığının ve soyunun garantisidir. Destanda yer alan boylar, adlandırılırken, baba ve oğulun adları aynı düzlemde yer alır, ancak çoğunlukla oğula vurgu yapılır.

“*Dede Korkut Kitabı, Orta Asya’da yaşayan Oğuzlar ile onların Anadolu’ya gelmiş boylarının toplum hayatını aydınlatan unsurlarla yüklüdür... Bu destanlardan hareketle Orta Asya’da yaşayan Oğuzlar’ın toplum yapısının bazı yönlerini aydınlatmak mümkündür. Göçebe hayatla yerleşik hayat olaylarının birbirine karıştığı eserden, Oğuzlar’ın tam anlamıyla teşekkül etmiş bir göçebe aristokrasisine sahip oldukları anlaşılmaktadır.*” (İslam Ansiklopedisi, 1994, c. 9, s. 78).

“*Dede Korkut hikâyelerinde, Oğuz toplumunun sosyal, ahlâki, mukaddes değerleri belirlenmiş, Oğuz delikanlılarının yetişkin olmak ve toplum üyeliğine kabulü için bu değerleri tanınması, kendini ispat etmesi ve bunlarda istikrar göstermesi bir şart olarak talep edilmiştir. Bu şartları yerine getiren kişiler, “alp” olarak nitelenmiş, sıradan insanlardan ayrılmış, toplum tarafından ödüllendirilmiş, ad, san, servet ve statü sahibi olmuştur*” (Duymaz, 1998, s. 50).

Bireyin ve toplumun var olma yahut varlığını devam ettirme çabası, sürekli hareketli bir yaşam şeklini beraberinde getirir. Bu yaşam tarzı, aile ve toplum içinde erkek çocuğunu önemli kılar. Ailesi ya da yaşadığı toplum uğruna fedakârlık yaparak “kahraman” kimliğini kazanan bey oğulları hikâye örgüsü içinde önemli fonksiyonlar üstlenirler.

“*Genel tanımı itibarıyla kahraman, insanlık için kendini feda edebilen kişidir. İnanıldığı değerler ve sevdiği insanlar için her türlü fedakârlığı yapandır. Campell, kahramanı, kendinden daha büyük bir amaç uğruna yaşamını feda eden kişi, olarak tanımlar.*” (Koçak, 2011, s. 17). Bu tanım dikkate alındığında Dede Korkut metinlerindeki bey oğullarının birer “kahraman” oldukları görülür. Onları kahraman olmaya iten şartlar, toplumun yaşam tarzıdır. Gerek avlanma gerekse savaş nedeniyle at üstünde geçen bir yaşam biçimi içinde bulunan Oğuz toplumu için, iyi ata binmek ve kılıç kullanmak, üstün meziyetler olarak telakki edilir.

Hikâyelerin tamamı “mücadele temi” ekseninde gelişir. Gerek iç ve dış düşmanlarla gerekse olağanüstü varlıklarla olan mücadele, bey oğullarının kahraman olmasını gerektirir.

Kaplan’ın Dede Korkut’taki mücadele tipiyle ilgili olarak “*Dede Korkut’ta bahis konusu olan şey, Oğuz Kağan’da olduğu gibi bir cihangirlik ihtirası değil, hayatını muhafaza, esirleri kurtarma duygusudur*” (Kaplan, 2006, s. 16). diyerek anlatılardaki kahramanları, “alp” olmaya iten toplumsal gerçekliğe vurgu yapar.

Bu çalışmada hikâyelere kendi mühürlerini vuran Oğuz beylerinin “alp” oğullarının nitelikleri ve işlevleri irdelenecektir. Dede Korkut hikâyeleriyle ilgili alıntılar, “*Ergin, Muharrem (1997a), Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile, Ankara: TDK Yayınları*” adlı kaynağa göre yapılacaktır. Hikâyelerdeki bey oğullarının nitelikleri ve işlevleri değerlendirilirken yine bu kitapta yer alan hikâye sırası dikkate alınacaktır.

Dede Korkut anlatıları, bir tür kahramanlık hikâyeleridir. Birçok hikâyenin savaş sahnelerinde kâfirlerle savaşan beyler tasvir edilir. Ancak hiçbir hikâyenin çatısı; bu güçlü, savaşçı beylerin mücadelesi ya da başarısı üzerine kurulmamıştır. Bizim bu çalışmada, dikkati çekmek istediğimiz husus, anlatılarda yer alan mücadelelerin Bayındır Han ya da Bayındır Han’ın beylerinden çok, bu beylerin oğulları tarafından gerçekleştirildiğidir. Dede Korkut hikâyelerinin, biri dışında, (Salur Kazanın Evinin Yağmalanması) tamamının adlarını bu oğulların isimlerinden almaları da bu düşüncemizi destekleyecek mahiyettedir. Bu boy adları, baba ile oğul arasındaki dostluk ve yakınlığı gösteren birer belge niteliğindedir.

Dede Korkut’ta çocuk, özellikle de erkek çocuk oldukça önemlidir. Oğullar, Oğuz beylerinin adlarını, soylarını ve beyliklerini sürdürecek kişilerdir. Bu nedenle çocuğu özellikle de erkek çocuğu olmayan beyler, toplum içinde üzüldüklerini belli ederler; hatta bağırarak ağlarlar. Hikâyelerin giriş bölümünde Dede Korkut’un erkek çocuğa ilişkin söylediği “*Yad oğulu saklamağ-ile oğul olmaz, böyüyende salur gider, gördüm dimez. Kül depeçük olmaz, güyegü oğul olmaz. (s. 73). ...oğul atadan görmeyince sufra çekmez. Oğul atanun yetiridür, iki gözünün biridür. Devletlü oğul kopsa ocağının közidür.¹ Oğul dahı neylesün baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne fâide başda devlet olmasa”, “Ata adını yoritmayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmese yig, ana rahmine düşünçe toğmasa yig. Ata adın yoridanda devletlü oğul yig.” (s, 74). sözler, Oğuzlarda erkek evlada verilen önemi göstermesi açısından oldukça dikkate değerdir. Bu sözler, aynı zamanda Dede Korkut’un “giriş” bölümünden sonra dile getirilen on iki hikâyenin konu ve içeriklerine dair önemli ipuçları da vermektedir.*

Hikâyelerin akışı içinde de yer yer erkek çocuğun özellikleri, ona verilen değer ile ondan beklenenler ifade edilir: Kazan Beg oğlu Uruz Begin tutsak olduğu boyda erkek çocuk için söylenen “*ol zamanda oğul ata sözün iki eylemez-idi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezlerdi.*” sözleriyle oğulun vasıfları çizilir. Salur Kazan’ın tutsak

¹ Sadettin Özçelik, kelimeyi “*körüdür*” şeklinde okuyarak cümlenin “*Hayırsız oğul yetişse (babasının) ocağının köridür.*” veya “*hayırsız oğul sahibi olmak, babasının ocağının sönmesi demektir*” şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiştir. (Özçelik, 2005, s. 42).

olduğu anlatıda, Kazan'ın kâfirlere hakaret etmek, onları aşağılamak, korkutmak amacıyla söylediği aşağıdaki soylamayla, Oğuz toplumunun şahsiyetinin analizi yapılabilir.

Ak kayanın kaplanının irkeğinden bir köküm var

Ortaç kırdı sizin geyiklerünüz turgurmaya

Ak sazın aslanında² bir köküm var

Kaz³ alaca yundunu turgurmaya

Azvay kurt enügi irkeğinde bir köküm var

Ağça yunlu tümen koyunun gezdürmeye

Ak sunkur kuşu irkeğinde bir köküm var

Ala ördek kara kazın uçurmaya

Kalın Oğuz ilinde bir oğlum var Uruz adlu

Bir kartaşum var Kara Göne adlu (s, 238). dizelerinde görüldüğü üzere Salur

Kazan, kendisini ve soyunu *aslan, kaplan, kurt, Sungur kuşu (doğan, şahin)* gibi yırtıcı hayvanların erkekleriyle anlatmakta; arkasından oğlu Uruz'u ve kardeşi Kara Göne'yi anmaktadır.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda, Bayındır Han'ın Oğuz beyleri için yılda bir kereye mahsus olarak düzenlediği şenlikte ak, kara ve kızıl renkten oluşan üç ayrı otağ kurdurması, oğlu olanların ak, kızı olanların kızıl, oğlu ya da kızı olmayanların ise kara otağa alınmasını buyurması, Türklerde evlada özellikle de erkek evlada verilen önemi belirtmesi açısından dikkate değerdir.

Aynı hikâyede oğlu kızı olmayan insanları, Allah'ın lanetlediğine inanılır. Bayındır Han, şölen sırasında çocuğu olmayan beylere karşı yapılan davranışın gerekçesini "*oğlı kızı olmayanı Allah Ta'âla kargayupdur, biz dahi kargaruz*" (s, 78). diyerek açıklar.

ARAŞTIRMA BULGULARI, TARTIŞMA VE SONUÇLARI

1. Hikâyelerde Kahramanlık Macerası Anlatılan Bey Oğullarının Nitelikleri

Anlatılarda bey oğullarıyla ilgili dikkati çeken önemli hususlardan biri onların - genellikle- ailenin tek çocuğu olmalarıdır. Dirse Han oğlu Boğaç Han boyu ile Bay Pürenün oğlu Bamsı Beyrek boyunda, Dirse Han'ın ve Bay Püre'nin çocukları yoktur.

² Özçelik, yukarıdaki soylamada "*güç sembolü olarak hep yırtıcı hayvanların erkekleri birer isim tamlaması kurularak, sayıldığına göre 10. satırda geçen cümleyi de diğer tamlamalara uygun ve paralel düşecek şekilde tamir etmek*" gerekmektedir, diyerek dizeyi şöyle düzeltir: "*Ak Sazın aslanın[un irkeğ]de bir köküm var*" (Özçelik, 2005, s. 287).

³ Özçelik "kaz alaca" şeklindeki okumanın yanlış olduğunu belirterek ifadeyi "taz alaca" şeklinde düzeltir. Divan-ı Lügati-t Türk'ten verdiği atasözü örneğinde taz kelimesinin alaca anlamına geldiğini belirterek "*taz alaca*" ifadesinin kâfirleri daha fazla aşağılamakta kullanılan bir pekiştirme unsuru (ikileme) olduğunu düşünür (Özçelik, 2005, s. 287).

Bu hikâyelerin ilerleyen bölümlerinde, bu beylerin bir erkek çocukları olur. Diğer anlatılarda adı geçen beylerden Salur Kazan, Duha Koca, Kanlı Koca, Kazılık Koca, Aruz Koca ve Begil'in sadece bir oğlu vardır. Uşun Koca'nın ise iki oğlu vardır. Ancak Uşun Koca'nın büyük oğlu Egrek tutsaktır. Bu nedenle hikâye, her iki kardeşin maceralarından çok ailenin küçük oğlu olan Segrek'in ekseninde kurgulanmıştır. Kısacası anlatılarda Uşun Koca dışında iki erkek çocuğa sahip olan Oğuz beyi bulunmamaktadır.

Ali Duymaz, "Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme" adlı yazısında "*bir başka dikkat çekici nokta, Dede Korkut Kitabında 'alp'lık göstermeleri, ayrıntılarıyla anlatılan yiğitlerin hep tek oğul olmasıdır. Buğaç, Beyrek, Uruz, Kan Turalı vs.*" (Duymaz, 1998, s. 42). diyerek "tek oğul" motifine vurgu yapmıştır.

Mehmet Kaplan, Dede Korkut'ta serüveni anlatılan bey oğullarının kahramanlık göstermesiyle ilgili olarak "*Babanın hayatı, her an tehlikeye maruz bulunduğu için, yetişen oğulun da babası gibi kahraman olması istenilir. Bundan dolayı çocuk, küçük yaştan itibaren alp idealine göre yetiştirilir.*" (Kaplan, 2006, s. 17). sözleriyle bey oğullarının neden kahraman olması gerektiğinin analizini yapar. Dede Korkut'taki bey oğulları, en zor durumlarda dahi ümitsizliğe kapılmaz, kederlenmezler. Kalabalık düşman ordusu karşısında zafiyet göstermezler; cesaretlerinde ve yiğitlerinde herhangi bir eksilme görülmez.

Hikâyelerde tek oğulların yaptıkları kahramanlıkların zaman zaman epitetlerle özetlendiği görülür. Bayburt hisarında yaşadığı 16 yıllık tutsaklıktan sonra kurtulmayı başaran Beyrek için "*Parasarın Bayburt Hisarı'ndan uçan*" babasını tutsaklıtan kurtaran Yigenek için "*Kalın Oğuz Beylerini bir bir atından yıkan*", sevdiği kadını elde etmek için olağanüstü güçlü varlıklarla mücadele eden Kan Turalı için "*Düşmanın aslan, boğa ve erkek devesini öldüren*" epiteti kullanılır.

İlhan Başgöz, "Dede Korkut Destanında Epitetler" adlı çalışmasında, "*Oğuz toplumundaki yiğitlik kavramına ışık tutan epitetlerin kahramanlığı; tanrı, peygamber, kutsal ruh ya da şaman yerine doğrudan doğruya anlatı kahramanına bağladığını*" (Başgöz, 1998, s. 34) belirtir. Böylece kahramanın idealleşmesi, yüceltilmesi sağlanmaktadır.

Dirse Han oğlu Boğaç Han boyu ile Bay Pürenün oğlu Bamsı Beyrek boyunda "çocuksuzluk motifi"ne yer verilir. Böyle bir motifin anlatılarda yer almasındaki neden, beylerin erkek çocuğa duydukları ihtiyaç ve ona verdikleri önemle ilişkilidir.

Dirse Han oğlu Boğaç Han boyunda, Dirse Han, çocuğu olmayan bir beydir. Bir gün kırk yiğidi ile beraber Bayındır Han'ın düzenlediği bir şölene gelir: Han'ın yiğitleri tarafından karşılanan Dirse Han, kara otağa oturtulur; altına kara keçe serilir ve yemek olarak kara koyun yahnisi getirilir. Oğlu ve kızı olmadığı için bütün bu olumsuz durumlarla karşılandığını anlayan Dirse Han, kırk yiğidiyle beraber şölen yerini terk eder.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde eşiyile konuşan Dirse Han, eşinin tavsiyesiyle iyilikler yapmaya başlar. "*Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç*" kestirir; İç Oğuz ve Dış Oğuz beylerini bir araya getirir; açları doyurup, çıplakları giydiren, borçluyu borcundan kurtarır; "*tepe gibi et yığıp, göl gibi kımız sağdırarak*" toy düzenler. Bir süre sonra Dirse Han'ın bir erkek çocuğu olur.

Bay Pürenün oğlu Bamsı Beyrek boyunda ⁴ Bayındır Han'ın toplantısına katılan yiğitlerden Bay Püre, oğlu olmadığı için böğüre böğüre ağlar ve şunları söyler:

“... niçe ağlamayayın, niçe buzlamayayın, oğulda ortacum yok kartaşda kaderüm yok, Allah Ta'âla meni kargayupdur, bigler tacum tahtum için ağlaram, bir gün ola düşem ölem yirümde yurdumda kimse kalmaya..... menüm dahı oğlum olsa, Han Bayındırın karşusun alsa tursa kullık eylese, men dahı baksam sevinsem kıvansam güvensen” (s, 116). Orada bulunanlar Bay Püre Bey'in bir oğlu olması için ellerini açıp dua ederler. Bir süre sonra Bay Püre'nin bir oğlu olur.

Hikâyelerde kahramanlık maceralarına tanık olduğumuz bey oğulları, genellikle 15/16 yaşlarındadır. Bu yaşlar, çocukluktan çıkıp ilk gençlik yıllarına atılan adımın ifadesidir. 15/16 yaşlarına kadar çocuk muamelesi gören, kendisinden kahramanlık ya da fedakârlık adına herhangi bir şey beklenmeyen çocuk, on beş yaşından sonra “alp” olur. Hikâye örgüsü içinde oğulun işlevi bu yaşla başlar. Aynı zamanda bu yaş, oğulun kahramanlık yapıp ad kazandığı yaştır (bkz. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, s, 83). Bu yaş, oğulun adeta yeniden doğuşunun, benlik kazanmasının, erginleşmesinin simgesidir. Toplumda bir birey olarak var olmaya başlayan oğul, hikâye kurgusu gereği bir engelle karşılaşır; bu noktada oğulun kendini toplumdaki değerler adına feda etme süreci başlar. Kendi kişisel duygularını, ihtiraslarını, eşini, anne veya babasını bir kenara bırakarak “kahraman” kimliğini kazanmak adına yolculuğa çıkar.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda, Dirse Han, dualar sonucunda doğan oğlunu bakıcılara verir ve saklatır (s, 81). ⁵ Burada oğulun saklanması ona verilen değerle ilişkilidir ve onun korunmasına yöneliktir. Oğul, 15 yaşına gelince Bayındır Han'ın ordusuna katılır, bir boğayı öldürür ve “Boğaç” adını alır; babası tarafından kendisine beylik ve taht verilir.

Hikâyede, Boğaç'ın ad alması aşağıdaki şekilde dile getirilir:

Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana

Taht virgil erdemlüdür

Boynı uzun bidevi at virgil bu oğlana

⁴ Bay Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek boyu, Bay Püre'nün erkek çocuktan yoksun olduğu için ağlaması ve beylerin Allah'a dua etmeleri sahnesiyle başlar. Aynı sahnede Pay Piçen Big, beylerden kızı olması için dua ister. Pay Piçen Bigin erkek çocuk yerine kız çocuk istemesini iki nedene bağlayabiliriz: Birincisi Pay Piçen Big'in soyunu ve hanlığını devam ettirecek bir oğula (Delü Karçar) sahip olması, ikincisi kurgu gereği dualar sonucu doğması arzulanan kız ve erkek çocuğun -tıpkı masal ve halk hikâyelerinde olduğu gibi- olay örgüsünün şekillenmesinde birinci derece rol oynamalarıdır. Nitekim hikâye çatısı, beşik kertme nişanlı olan Beyrek ile Banı Çiçek ekseninde gelişmektedir.

⁵ Doğan çocuğun saklanması: Masallarda güçlkle, çoğu kez sihirle, elde edilen çocuk bazen kötü güçlerin zararına uğramasın, diye gözlerden gizlenir. Günümüz toplumunda da çocuk, kötü gözlerden korunması amacıyla nazarı olan insanlardan uzak tutulmaya çalışılır. Hikâyede Dirse Han'ın yaptığı iyilikler ve dualar sonucu sahip olduğuna inandığı oğlunu saklatması, bu bağlamda değerlendirilebilir.

*Biner olsun hünerlüdür
Ağayıldan tümen koyun virgil bu oğlana
Şişlik olsun erdemlüdür
Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana
Yüklet olsun hünerlüdür
Altun başlu ban iv virgil bu oğlana
Kölge olsun erdemlüdür
Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana
Geyer olsun hünerlüdür*

Bayındır Hanun ağ meydanında bu oğlan cenk itmışdür, bir buğa öldürmiş senün oğlun, adı Buğaç olsun, adını ben virdim yaşını Allah virsün (s, 83).

Burada “ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet” (Türkçe Sözlük, s. 461) olarak tanımlanan “erdem”in manzumede vurgulanması, bey oğullarının niteliklerini çarpıcı bir şekilde özetler.

Bay Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek boyunda, on beş yaşına gelen delikanlının hikâye kurgusu gereği ad alması gerekir. Bunun için zemin hazırdır. Olay örgüsü içinde, kâfirlerin soyduğu bezirgânların malını kurtarma görevi, on beş yaşındaki delikanlıya, henüz ad sahibi olmayan Bay Püre'nin oğluna verilir. Bezirgânların malını kurtaran yiğide daha sonra Bamsı Beyrek adı konur:

Anlatıda Bamsı Beyrek'in yaptığı kahramanlığın derecesi babası Bay Püre tarafından tahlil edilmeye çalışılır:

“Ayutdılar: İmdi incinme hanum evvel anun elin öpdüğümüz, eger senün oğlun olmasay-i-di bizüm malumuz Gürcistanda gitmiş idi, hepümüz tutsak olmuş-idi didiler. Pay Püre Big aydur: Mere benim oğlum baş-mı kesdi kan-mı dökdi? Beli baş kesdi, kan dökdi, adam ahtardı didiler. Mere Bu oğlana ad koyasınça var-mıdur didi. Beli sultanum artukdur didiler (s, 120).

Bezirgânlar, Bay Püre tarafından henüz yeni doğmuş Bamsı Beyrek için hediyeler getirmek üzere Rum illerine yollanmıştır. Bezirgânların tekrar ülkeye dönmeleri için 16 yıl geçer. Bu yıllar, bey oğlunun bezirgânların getirmiş olduğu hediyeleri (aygır, yay ve gürz) hak edecek olgunluğa erişmesi için geçen süreyle eşdeğerdir. Burada bezirgânların getirmiş olduğu hediyelerin de oldukça dikkat çekici olduğunu belirtmek gerekir.

Kazan Beg oğlu Uruz Begin tutsak olduğu boyda, Kazan'ın 16 yaşına girmesine rağmen henüz baş kesip kan dökmeyen ve ganimet elde etmeyen oğlu (Uruz) için elini eline çalıp ağlaması, bu yaşın Oğuz beylerinin oğulları için bir milat olduğunun göstergesidir.

Hikâyelerde geçen erkek çocukları ile ilgili önemli bir husus da onların on beş yaşına kadarki geçen zaman dilimine hiç değinilmemesidir. Bu zaman dilimi anlatıcı tarafından belirli söz kalıpları ile ifade edilir:

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda “*At ayağı külüg ozan dili çevük olur. Eyegülü ulalur kapurgalu büyür. Oğlan on biş yaşına girdi*” (s, 81); Bay Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek boyunda “*Pay Pürenün oğlu biş yaşına girdi, biş yaşından on yaşına girdi, on yaşından on biş yaşına girdi. Çaya baksa çalımlu çal-kara kuş erdemlü yahşı bir yigit oldi.*” (s, 118) şeklinde ifade edilir. Uşun Koca oğlu Segrek boyunda Segrek'in büyümesi yaş belirtilmeden anlatılır: “*Eyegülü ulalur kapurkalu böyür. Meger hanum, Uşun Kocanın kiçi oğlu Segrek eyü, bahadır, alp, delü yigit kopdı.*” (s, 226). Salur

Kazan'ın Tutsak olduğu boyda oğulun büyümesi "*Meger hanum, Kazanın bir oğlançuğu var-idi. Büyüdi, yigitçük oldı.* (s, 239) şeklinde, yine yaş belirtilmeden anlatılır.

Kazılık Koca oğlu Yigenek boyunda bir hisarda 16 yıldan beri tutsak olan Kazılık Koca'yı oğlu Yigenek, kurtaracaktır. Hikâyede Yigenek'in büyümesi anlatıcı tarafından şu şekilde belirtilir:

"*Meger hanum, Kazılık Koca tutsak olduğu vakit bir oğlançuğu var-idi, bir yaşında-y-idi. On biş yaşına girdi, yigit oldı*" (s, 200).

Fakat hikâyenin sonuç bölümündeki soylamada, Yigenek'in babası tutsak düştüğü zaman, henüz anne karnında olduğu anlatılır.

Tutsak olan Kazılık Koca soylar:

"*Kaytabanun mayasını yüklü kodum*

Ner-midür maya-mıdır anı bilsem

Kara ilüm koyunını yüklü kodum

Koç-mıdır koyun-mıdır anı bilsem

Ala gözlü görklü halalum yüklü kodum

İrkek-midür kız-mıdır anı bilsem" (s, 205). Oğul Yigenek ise bu soylamaya

şöyle karşılık verir:

"*Kaytabanun mayasını yüklü kodun ner oldı*

Kara ilde koyununu yüklü kodun koç oldu

Ala gözlü görklü halalum yüklü kodun aslan oldı" (s, 206).

Anlatıcının "bir yaşından on beş yaşına girdi" ifadesi de tutarsızdır. Çünkü Kazılık Koca, on altı yıl tutsak kalmıştır. Bu durumda Yigenek'in on beş değil, on yedi yaşında olması gerekir. Oysa manzum bölümde, babası tutsak düştüğünde Yigenek'in anne karnında olduğu ifade edilir. Bu durumda, Kazılık Koca'nın tutsaklık süresi olan 16 yıl aynı zamanda Yigenek'in yaşındadır.

Manzum olan soylama bölümünün ezberlenmesi ve akılda kalması daha kolaydır. Bu nedenle manzum bölümde verilen bilginin anlatıcı tarafından ifade edilen nesir bölümlere göre daha doğru bilgiyi sunacağını düşünüyoruz.

Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü üzere hikâyelerde yer alan bey oğulları, genellikle ailenin tek oğludur. Bu oğulların önemi, zaman zaman "çocuksuzluk motifi" çerçevesinde vurgulanmaya çalışılmıştır. 15/16 yaşlar, bey oğulları için bir sınır teşkil eder. Hikâyelerin çoğu, bu bey oğullarının erginleşmelerini ve kahramanlık yapmalarını sağlayan çeşitli olay örgüleriyle kurgulanmıştır. Hikâyelerde erkek çocuğun değerli olması; dönemin sosyal, siyasal ve kültürel yapısıyla yakından ilişkilidir.

2. Hikâyelerde Kahramanlık Macerası Anlatılan Bey Oğullarının İşlevleri

Dirse Han oğlu Boğaç Han boyunda, Dirse Han, kırk yiğidinin kışkırtmaları sonucunda, oğlu Boğaç Han'ı öldürmek ister ve onu bir av sırasında vurur. Ancak Boğaç Han ölmez; anne sütü ve dağ çiçeği sayesinde iyileşen Boğaç Han, kırk gün içinde yeniden ok atmaya, ava çıkmaya başlar. Bunu duyan kırk namert, Dirse Han'ı tutsak ederler. Boğaç Han, savaş giyimlerini giyer ve kırk yiğidini yanına alarak babası Dirse Han'ı kırk namert elinden kurtarır.

Hikâyede, Boğaç Han'ın kırk yiğidiyle birlikte babasını kurtarışı dramatize edilir:

Kırk yigidine dülbend saldı, el eyledi. Kırk yigit bidevi atın oynatdı, oğlanun üzerine yığnak oldı. Oğlan kırk yigidin boyına aldı. At depdi, cenk ve savaş itdi. Kiminün boynın urdı, kimini tutsak eyledi. Babasını kurtardı...” (s, 94).

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı boyda, Salur Kazan'ın eşi, oğlu ve annesi tutsak düşmüştür. Kâfirler, Salur Kazan'a daha fazla kötülük yapmak amacıyla eşi Burla Hatun'u getirip ona kadeh sürdürmek isterler. Bunu duyan Burla Hatun, tanınmamak için kırk ince belli kızın arasına karışır. Kâfirler, Burla Hatun'un kim olduğunu anlayamazlar. Salur Kazan'ın oğlu Uruz'u *çengele vurmayı ve etinden parçalar koparıp kavurma yapmayı*, bunu kırk ince belli kıza yedirerek Burla Hatun'un kim olduğunu anlamayı isterler. Burla Hatun, kâfirlerin planını duyar; durumu oğlu Uruz'a anlatır. Uruz, annesinin namusu ile kendi hayatı arasında hiç duraklamadan karar verir. Annesinin namusuna hâlel gelmesini istemez ve ölümü göze alır. Uruz'un annesine verdiği aşağıdaki cevap, Türklerdeki namus kavramına ve oğul fedakârlığına güzel bir örnek oluşturur:

“Ko beni kadın ana çengele ursunlar, ko etümden çeksünler kara kavurma itsünler kırk big kızınun önine iletsünler anlar bir yidüğünde sen iki yigil seni kâfirler bilmesünler tuymasunlar, tâ kim sası dînlü kâfirün döşegine varmayasın, sakın sağrağın sürmeyesin, atam Kazan nâmusını sımayasın, sakın” (s, 107).

Bu hikâyede kendisi tutsak olmasına rağmen, ailenin namusunu korumak adına fedakârlık yapma görevi yine oğula verilmiştir.

Bay Pürenün oğlu Bamsı Beyrek boyunda, Bamsı Beyrek, bezirgânların malını kâfirlerin elinden kurtararak kahramanlık gösterir ve adını da bu sayede alır. Beyrek'in hikâye örgüsü içinde yaptığı kahramanlıklar bununla sınırlı kalmaz. Düğün hazırlıkları yapan Bamsı Beyrek, otuz dokuz yiğidi ile beraber tutsak düşer. Babası, annesi, kızkardeşleri ve bütün Oğuz beyleri yas tutarlar. Üstelik babasının gözleri ağlamaktan kör olur. Ancak 16 yıl geçmesine rağmen, Bamsı Beyrek kurtarılamaz. O, nişanlısı Banı Çiçek'in başka biriyle evleneceğini duyunca artık tutsak yaşantısına son vermek ister; kendisini seven kâfir beyinin kızı yardımıyla tutsaklıktan kurtulmayı başarır. Ayrıca Beyrek, sadece kendisini kurtarmakla yetinmez, Oğuz beyleriyle birlikte, tutsak olan otuz dokuz yiğidini de kâfirlerin elinden kurtarmıştır. Ülkesine dönen Beyek, Banı Çiçek'in başkasıyla evlenmesine mani olur.

Kazan Beg Oğlu Uruz Begin Tutsak olduğu boyda Kazan ve oğlu Uruz, kâfirlerle karşılaştıkları vakit, Kazan Bey, oğlunun kâfirlerle savaşma konusunda henüz deneyimsiz olduğunu düşünerek řu soylamayı dile getirir:

*“Oğul oğul ay oğul
Yağya girüp baş kesmedün
Adam öldürüp kan dökmedün
Ala gözlü kırk yigidi boyuna algıl
Göksi güzel kaba tağlar başına çıkıl
Menüm savaşduğum menüm döğışdüğüm
Menüm çekişdüğüm menüm kılıçlaşduğum
Görgil öğrengil ve hem bize pusu olgıl oğul”* (s, 160).

Uruz, babasının sözünü dinleyerek bir köşeye çekilir, ancak savaş esnasında heyecanlanır ve babasından habersiz kırk yiğidiyle savaşa girer. Bir süre kâfirlerle savaşır, fakat oldukça tecrübesiz olduğu için tutsak düşer.

Uruz'un babasının düşmanlarla savaştığı bir anda, bir köşede saklanmayıp savaşa katılması, bir kahramanlık olarak algılanmalıdır. Anlatının ilerleyen bölümlerinde Uruz, kendisini kâfirlerin elinden kurtarmak isteyen babasına zarar gelmesini istemeyecek ve onu bu işten vazgeçirmeye çalışacaktır. Burada oğulun babasına zarar gelmemesi için kendi canından vazgeçmesi de bir çeşit fedakârlık ve kahramanlıktır.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı boyunda Kan Turalı'nın kahramanlığı, evlenmek istediği kızı almak için *Kağan Aslan*, *Kara Boğa* ve *Kara Erkek Deve*'yi öldürmeyi başarmasıdır. Ayrıca kâfir beyinin kızıyla Oğuz ülkesinin dışında evlenmek üzere olan Kan Turalı, kendi yurdu dışında bir yerde evlenmeyi onur kırıcı bulmuş ve sevdiği kıza kendi ülkesine dönmüş; böylece Oğuz toplumunun beklentilerine uygun bir davranış sergilemiştir.

Basat'ın Tepegözü öldürdüğü boyda, Tepegöz'ü öldürmeyi başaran kişi, yine bir oğul, Aruz Koca'nın oğlu Basat'tır. Basat, Tepegöz'ü öldürerek, aynı zamanda Tepegöz tarafından öldürülen kardeşi Kıyan Selçuk'un intikamını almıştır.

Kazılık Koca oğlu Yigenek'in kahramanlığı, 16 yıl boyunca tutsak olan babasını kurtarmasıdır.

Anlatıda, yirmi dört sancak beyini öldüren kâfirin Yigenek karşısında hiçbir şey yapamadığı ve mağlup olduğu ortaya konulurken Yigenek'in savaş sırasındaki "alp" kişiye yaraşır davranışları canlı bir şekilde dramatize edilir:

Haman-dem at saldı. Yil gibi yetdi, yilim gibi yapışdı. Kâfirün çignine bir kılıç urdı, geyimini kiçimini toğradı, altı parmak derinliği zahm irişdürdi. Kara kanı şorladı, kara sağrı sokmanı tolu kan oldu. Kara başı bunaldı bunlu oldu. Haman döndi kal'aya kaçdı. Yigenek ardından yetdi. Hisar kapısına girmiş-iken kara polat öz kılıcı-y-ile ensesine eyle çaldı kim başı top gibi yire düşdi" (s, 205)

Duha Koca oğlu Deli Dumrul boyunda Deli Dumrul, kahramanlığının Rum'a, Şam'a kadar uzanmasını ister; kuru bir çay üzerine yaptırdığı köprüden geçenlerden haraç alır. Kahramanlık konusunda o kadar iddialıdır ki Azrail'e bile meydan okur.

"Begil Oğlu Emren Destanı, töreye karşı gelen Begil'in mit tarafından cezalandırılması/mükâfatlandırılması ve oğlu Emren'in bir birey vasfıyla topluma katılmak için geçirdiği sancılı olgunlaşma/erginleşme sürecinin simgesel metnidir." (Öksüz, 2010, s. 2) Bu boyda, oğul, babanın tabiriyle *"güçlü belin kuvveti"* olarak nitelendirilir. Baba ile oğulun soylaştıkları manzumelerde ayağı kırık bir babanın hazin durumu ve oğulun ailesini düşmandan kurtarmak için gösterdiği çabalar anlatılır.

Begil, oğluna kendi atını ve savaş giyimlerini vererek onu kâfirlerle savaşmaya gönderir. Böylece attan düşerek sağ uyluğunu kıran ve kahramanlık yapma vasıflarını yitiren babanın yerine güçlü, sağlıklı ve cesaretli oğul geçecektir.

"Begil'i tekrar diriltecek ve topluma kazandıracak; onun neslinin, fiziksel ve tinsel varoluşunun devamı olacak olan oğlu, bu aşamada devreye girer. Begil'in geyik avındaki başarısızlığı, oğlu Emren'in tinsel varoluşu, toplumda saygınlık kazanması ve bireyleşme/ bir yetişkin olarak yeniden doğma sürecinin başlangıcı olur." (Öksüz, 2010, s. 4) Hikâyede Emren, babasını ve tüm ailesini kâfirlerin tutsak almasını engelleyerek kahramanlık göstermiş ve böylelikle kendi erginleşme serüvenini tamamlamıştır.

Uşun Koca oğlu Segrek boyunda Segrek, maddi bir değer olan evliliği ile manevi bir değer olan tutsak kardeşin kurtarılması arasında yapmış olduğu seçim ile bir

“kahraman adayı” olmuş ve hikâyenin ilerleyen bölümlerinde, yıllardır tutsak hayatı yaşayan kardeşi Egrek’i kurtararak Oğuz toplumundaki ideal erkek tipi modeline yani “alp”lik mertebesine ulaşmıştır.

Hikâyede Segrek’in gerdek gecesi yapmış olduğu yemin ve eşine seslenişi oldukça anlamlıdır:

“Mere kavat kıızı men kılıcuma toğranayım, ohuma sançıluyım, oğlum, toğmasun, toğar-ise on yaşına varmasun, ağamun yüzün görmeyinçe, ölmüş ise kanun almayınca bu gerdege girer-istem...” (s, 228) diyerek savaş giyimlerini giyen ve atını alan Segrek, karısına şu vasiyette bulunur:

“Kız sen mana bir yıl bakgıl, bir yılda gelmez-istem iki yıl bakgıl, iki yılda gelmez-istem üç yıl bakgıl, gelmez-istem ol vakit menüm öldüğümü bilesin, aygır atum boğazlayup aşum virgil, gözün kimi tutar-ise könlün kimi sever-ise ana vargıl” (s, 228)

Salur Kazan’ın tutsak olduğu ve oğlu Uruz çıkardığı boyda ise Uruz, babasını esaretten kurtarır. Anlatıda babanın oğula “kara tağum yüksegi, karangulu gözlerüm aydını, alpum, aslanum” (s, 242). diye seslenişi, Oğuz toplumundaki erkek çocuğa verilen değeri betimler.

İç Oğuz’a Dış Oğuz’un âsi olduğu ve Beyrek’in öldüğü boyda Beyrek’in kahramanlığı, Kazan Bey’e olan bağlılığı ve bu uğurda canını feda etmesidir. Beyrek, öldürüleceğini bile bile Kazan’a ihanet etmez ve bu yüzden Aruz Koca tarafından öldürülür. Bu olay, hikâyede şöyle dramatize edilir.

“Beyrek aydur: Vallah men Kazan uğurına başum komışam, Kazandan dönmezem, gerek-ise yüz para eyle didi. Aruz gine kakıdı. Beyregün sakalını berk tutdı. Biglere bakdı, gördi kimse gelmez. Aruz kara polad öz kılıcın tartup Beyregün sağ uyluğın çaldı. Kara kana bulaşdı.”

Beyrek’in canı pahasına da olsa beyi Kazan’a karşı sadakati en büyük kahramanlıklardan biridir.

Dede Korkut hikâyeleri, adeta bey oğullarının yüceltilmesi amacıyla kurgulanmıştır. Boyların neredeyse tamamı, bu oğulların kahramanlık yapmalarına imkân sunan çeşitli olaylarla ivme kazanmıştır. Ad alma, eş seçimi, tutsaklıktan kurtarma/kurtarıma gibi olaylar esnasında bey oğlunun gösterdiği cesaret, sadakat, fazilet gibi tutum ve davranışlarla Oğuz toplumunun kültürel panoraması çizilmiştir.

Aşağıdaki tablonun Dede Korkut’taki bey oğullarının niteliklerini ve işlevlerini daha görünür kılacağı düşünülür:

Tablo 1 Dede Korkut Hikâyelerindeki Oğulun Nitelikleri ve İşlevleri

<i>Boy adları</i>	<i>Oğulun adı</i>	<i>yaşı</i>	<i>Ailedeki oğul sayısı</i>	<i>Oğulun yaptığı kahramanlıklar</i>
Dirse Han oğlu Boğaç Han	Boğaç Han	15/16	Tek oğul	1. Boğayı öldürmesi. 2. Babasını tutsaklıktan kurtarması.
Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması	Uruz	Doğrudan belirtilmez	Tek oğul	1. Annesinin namusunu korumak için canını fedâ etmeye hazır olması.

Bay Püre oğlu Bamsı Beyrek	Beyrek	15	Tek oğul	1. Kâfirlerle savaşır bezirgânların malını kurtarması ve bu sayede ad alması. 2. 16 yıl boyunca tutsak kaldığı yerden kurtulması, 3. Nişanlısı Banı Çiçek'in başkasıyla evlenmesini engellemesi.
Kazan Beg oğlu Uruz'un tutsak olması	Uruz	16	Tek oğul	1. Kâfirlerle savaşan babasına yardımcı olmaya çalışması. 2. Tutsak iken kendisini kurtarmak isteyen babasını bu işten alıkoymaya çalışması.
Duha Koca oğlu Deli Dumrul	Deli Dumrul	Belirtilmez (iki oğul var)	Tek oğul	1. Azrail'e meydan okuması
Kanlı Koca oğlu Kan Turalı	Kan Turalı	Evlilik çağında	Tek oğul	1. Sevdiği kızı elde etmek için Kağan Aslan, Kara Boğa ve Kara Erkek deveyi öldürmesi 2. kâfir ülkesinde evlenmekten vazgeçmesi.
Kazılık Koca oğlu Yigenek	Yigenek	15	Tek oğul	1. Babasını tutsaklıktan kurtarması.
Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi	Basat	Belirtilmez	Tek oğul	1. Tepegöz'ü öldürmesi. 2. Tepegöz'ün öldürdüğü kardeşi Kıyan Selçuk'un intikamını alması.
Begil oğlu Emren	Emren	Evlilik çağında	Tek oğul	1. Babayı ve tüm aileyi düşmanın tutsak almasını engellemesi.
Uşun Koca oğlu Segrek	Segrek	Evlilik çağında	İki oğul (biri tutsak)	1. Büyük erkek kardeşini tutsaklıktan kurtarması.
Salur Kazan'ın Tutsak olduğu ve oğlu Uruz'u çıkardığı boy	Uruz	Belirtilmez	Tek oğul	1. Babasını tutsaklıktan kurtarması.
İç Oğuz'a Dış Oğuz'un âsi olması ve Beyrek'in öldürülmesi	Beyrek	Belirtilmez (evlidir)	Tek oğul	Kazan'a sadakati ve bu uğurda canını feda etmesi.

SONUÇ

Yukarıdaki tespitlerimizden yola çıkarak Oğuzların kahramanlık maceralarının dile getirildiği destansı bir anlatı olan Dede Korkut hikâyeleriyle ilgili olarak şu sonuçları çıkarabiliriz:

1. Hikâyelerde erkek çocuk çok önemlidir. Erkek çocukların kahramanlık macerası, birçok anlatıda *tek oğul motifi* ekseninde kurgulanmıştır. Bu motifin neredeyse tüm anlatılarda önemli işlevler yüklenmesi, Oğuzlarda, toplumsal yaşamın gereği olarak, erkek çocuğa duyulan ihtiyaçla ilgilidir.

2. Bey oğlunun “yiğit” olması için bedensel, zihinsel ve ruhsal yönden gelişmesi belirli bir olgunluk düzeyine ulaşması gerekir. Bu da onun 15/16 yaşlarına gelmesi anlamına gelir. Bu yaşla birlikte çocukluğunu geride bırakarak yetişkin bir birey olur. Erkek çocuğun on beş/on altı yaşına girmesi hikâyelerde bir olayın cereyan edeceğinin işaretidir. Oğulun bu yaş diliminden önceki yaşantısıyla ilgili bilgi verilmemesi de dikkate değerdir.

3. Hikâyeler -birkaçı dışında- yaşı belirtsin ya da belirtmesin on beş/on altı yaşlarındaki bir gencin kahramanlığı üzerine kurulmuştur. Bu genç, babası ya da büyük erkek kardeşi için kahramanlık yapar, onu tutsaklıktan kurtarır, tutsak olmasını engeller; fedakârlık yapar yahut oç alır. Duha Koca Deli Dumrul hikâyesinde Deli Dumrul’un kahramanlığı delilik boyutuna ulaşmıştır. Kahramanlığı en çok abartılan hikâye kişisi olan Deli Dumrul, Azrail’le mücadele etmeye kalkar.

4. Dirse Han oğlu Boğaç Han boyu ile Bay Püre’nün oğlu Bamsı Beyrek boyunda erkek çocuğun önemi, çocuksuzluk motifi ekseninde geliştirilir. Çocuğu olmayan beyler, Dirse Han ve Bay Püre’dir. Hikâyelerde her iki hanın birer erkek çocukları olur.

5. Duha Koca oğlu Deli Dumrul boyu, diğer boylardan oldukça farklı bir kurguya sahiptir. Burada bir Oğuz beyinin kahramanlığı, hikâyenin ana çatısını oluşturmaz. Yine de Deli Dumrul’un Azrail’e meydan okumalarını, bir “deli kahramanlık” olarak düşünebilmemiz mümkündür.

6. Bey oğulları, anlatılarda, tıpkı destan kahramanları gibi, çeşitli güç odaklarıyla tek başlarına mücadele ederler. Basat’ın Tepegöz’le mücadelesi, bunun en güzel örneğini oluşturur.

7. Hikâyelerde yaşanan iç ve dış mücadelelerde sorumluluğun büyük payı daima bey oğullarına aittir. Çünkü bey oğulları *ata adını yürütecek* tek kişidir; bu nedenle bey oğullarının önemine vurgu yapmak maksadıyla anlatıcının “tek oğul” motifinden yararlanması oldukça isabetlidir.

KAYNAKLAR

- Banarlı, N., S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Başgöz, İ. (1998). “*Dede Korkut Destanında Epitetler*,” Milli Folklor Dergisi, 5 (37), Bahar, 23-35
- Duymaz, A. (1999). “*Dede Korkut Kitabı’nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri üzerine Bir Değerlendirme*”, İkinci Uluslararası Dede Korkut Kollokyumu, yayımlandığı yer: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray özel Sayısı, Ankara, 205-217.
- Ergin, M. (1997a). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Türk Dil Kurumu yayınları: 169, Ankara.
- Ergin, M. (1997b). *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İslam Ansiklopedisi (1994). *Dede Korkut maddesi*, 9. cilt, s: 77-80.
- Kaplan, M. (2006), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, Dergâh yayınları, İstanbul.
- Koçak, A. (2011). “*Hacı Bektaş Velâyetnamesinde Bir Kahraman Modeli Olarak Saru Saltuk*” Alevilik Araştırmaları Dergisi Yaz,Sayı:1 15-24.
- Öksüz, E. (2010). “*Dede Korkut Destanlarından Begil Oğlu Emren Destanı Üzerine Simgesel Bir Yorum Denemesi*”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi. (1-10).
- Özçelik, S. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/ Dizin/ Metin*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Tezcan, S. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul.
- Tezcan, S; Boeschoten, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük (1988). *Türk Dil Kurumu yayınları*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.